

Kniha je zajímavá i z toho hlediska, že hlavní téma, kulturní antropologie, byla vždy doménou spíše západu než východu. Autor se také snaží zasadit české myšlenkové proudy do světového kontextu. Velkou výhodou je i rejstřík, který umožní nalézt jednotlivá témata v jejich postupném vývoji, případně jména známých myslitelů ve spojení s jednotlivými problémy.

Mám pouze jedinou, formální připomínku. Byť je v knize mnoho odkazů na Romana Jakobsona, jeho publikace v literatuře chybí, což mne jako jazykovědce nutí prohlásit knihu pouze za skvělou a nikoliv za dokonalou.

Michal Skalka, Ostrava

Milan Hrdlička, *Předložky ve výuce češtiny jako cizího jazyka*, Nakladelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, Praha 2000, 142 s.

Omawiana praca dotyczy problemów związanych z przyimkami w nauczaniu języka czeskiego jako obcego. Autor opracowania jest nie tylko językoznawcą, ale i praktykującym nauczycielem akademickim na Uniwersytecie Karola w Pradze. Warto dodać, że Uniwersytet Karola oprócz organizowania tzw. Letniej Szkoły Języka Czeskiego i prowadzenia pobytów stażowych młodych naukowców, którzy korzystają z dobrodziejstw praskiej uczelni przez jeden lub kilka semestrów, prowadzi również zajęcia dla studentów w ramach magisterskich studiów dziennych dla obcokrajowców w zakresie filologii czeskiej (filologia czeska dla obcokrajowców). Informacje te są o tyle istotne, iż zwracają uwagę na rozpiętość poziomów nauczania języka czeskiego, kierunków studiów oraz języków ojczystych studentów objętych nauczaniem, do których w trakcie nauki trzeba się odwołać. Uważam, że Autor uczący tak różnorodne grupy posiada doskonałe rozeznanie w poruszanej w swej pracy problematyce.

Praca składa się ze wstępu, dziewięciu rozdziałów, zakończenia, aneksu i wykazu bibliograficznego wykorzystanej w pracy literatury oraz podręczników do nauki języka czeskiego jako obcego. Całość zamykają streszczenia w języku angielskim i niemieckim.

We *Wstępie* (s. 7–10) Autor przedstawia cel pracy, którym jest: zwrócenie uwagi na lingwistyczny i dydaktyczny dotąd niedostatecznie opracowany problem dydaktyki języka czeskiego jako obcego zarówno w płaszczyźnie ogólnej (teoretycznej), jak i praktycznej (aplikowanej), ze szczególnym uwzględnieniem przyimków: sformułowanie własnego sposobu opracowania i prezentacji przyimków w glottodydaktyce, tzn. wskazanie możliwego sposobu opracowania całości

znaczeniowych (významový celek) przyimków, a także określenie zasad szczególnych użycia przyimków oraz wskazanie sposobu nauczania przyimków, który byłby pomocny studentowi w prawidłowym ich używaniu (s. 8–9). Następnie opisuje własne podejście do omawianego przez niego zagadnienia, wydzielając kilka etapów analizy zgromadzonego materiału.

Rola – bardzo ważna – przyimków w systemie językowym i trudności, które mają z nimi obcokrajowcy podczas uczenia się języka czeskiego, udokumentował Hrdlička w pierwszym rozdziale pracy (*Stoپیeń trudności używania przyimków a nauczanie języka czeskiego jako obcego*, s. 11–15). Traktuje on o zależności między trudnościami, jakie obcokrajowcom sprawia przyswojenie sobie czeskich przyimków, a nauką czeszczyzny jako języka obcego. Omawia też ankietę przeprowadzoną wśród dwu grup stażystów: B1 (najniższy poziom znajomości języka, ale nie zupełny brak teje, zupełna niezajomość to grupa A, której ankietą nie objęto) oraz D i E (najbardziej zaawansowani, grupy C – średnio zaawansowanych – nie przebadano). Tabela podsumowująca informuje, że przyimki znajdują się w grupie elementów języka czeskiego, które przysparzają studentom sporo kłopotów na każdym poziomie edukacji językowej.

Kolejny rozdział (*O prezentacji przyimków w podręcznikach do nauki języka czeskiego jako obcego*, s. 15–48) zawiera opis współczesnych koncepcji metodologicznych nauczania języka czeskiego jako obcego. Autor przedstawia w nim sposoby prezentacji czeskiej deklinacji w podręcznikach dla obcokrajowców, wydanych w Czechach i za granicą, oraz sposoby nauczania rekcji czasowników w połączeniu z przyimkami. Ostatnia część tego rozdziału to przegląd prezentacji przyimków w wybranych podręcznikach do nauki języka czeskiego jako obcego. Hrdlička wymienia nie tylko tytuły i autorów podręczników, ale również cytuje koncepcje opracowania przyimków z przykładami ćwiczeń (a nawet fragmenty lekcji) z wybranych książek. Każda koncepcja i przykład są opatrzone krytycznym komentarzem Autora, w którym wskazuje on strony dodatnie i ujemne danego ujęcia.

Charakterystyką przyimków w języku czeskim zajął się Autor w rozdziale trzecim (*Charakterystyka przyimków języka czeskiego*, s. 49–54). Przedstawił w nim ujęcie przyimków przez czeskich językoznawców. Następnie podkreślił wartość podziału przyimków ze względu na znaczenie i ich łączliwość z poszczególnymi częściami mowy, uznając z pedagogicznego punktu widzenia ten aspekt opisu przyimków za najefektywniejszy i najważniejszy w dydaktyce języka czeskiego jako obcego.

Propozycje opracowań przyimków według całości znaczeniowych (*významových celku*) w podręcznikach do nauki języka czeskiego jako obcego to zawartość rozdziału czwartego (*Propozycja opracowania przyimków według całości znaczeniowych w podręcznikach do nauki języka czeskiego jako obcego*, s. 55–62). Podstawę stanowił podział przyimków na grupy znaczeniowe, w obrębie których można wyróżnić przyimki łączące się z rzeczownikami w podobnych

przypadkach. Autor określił ten podział jako przejrzysty i sprzyjający nauce przyimków i ich poprawnemu używaniu przez obcokrajowców. W swojej propozycji podziału przyimków z wyszczególnieniem możliwych użyć i odniesień opiera się Hrdlička na koncepcjach F. Čermáka, L. Kroupovej i M. Jelínka, które w tej części pracy rozwija.

Następnych pięć rozdziałów to kolejne prezentacje poszczególnych grup przyimków (rozdziały: V. *Propozycja opracowania przyimków prymarnych o znaczeniu miejscowym i warunkowym w podręcznikach języka czeskiego jako obcego*, s. 63–82; VI. *Używanie przyimków do + G i na + Ak w znaczeniu miejscowym dynamicznym kierunkowym*, s. 83–100; VII. *Używanie przyimków o znaczeniu czasowym*, s. 101–112; VIII. *Używanie przyimków o znaczeniu przyczyny*, s. 113–120; IX. *Używanie przyimków o znaczeniu celu*, s. 121–126). Każdy z rozdziałów zawiera przykłady omówienia prezentowanej grupy przyimków wraz z ćwiczeniami zaczerpniętymi z wybranych podręczników do nauki języka czeskiego dla obcokrajowców.

Zakończenie (s. 127–128) to krótkie podsumowanie wcześniejszych rozważań. Autor uwzględnił tu liczebność przyimków i możliwości ich podziału. Ta część pracy to synteza wcześniejszych wywodów Autora.

W *Aneksie* (s. 129–132) zamieścił Hrdlička znaczenia przyimka *po* według *Słownika spisownego języka czeskiego* (Praga 1989, tom IV, s. 150–151) oraz *krótkie omówienie podstawowego charakteru znaczeń miejscowych przyimków (Bázový charakter místních významů)* według S. G. Proskurina (*O znaczeniach »prawyj–lewyyj« w świetle dźwięniegiemanskoj lingwokulturnoj tradycji, „Woprosy jazykoznanija”* 1990, s. 37–49).

Omawiana praca jest wartościową pozycją przeznaczoną przede wszystkim dla nauczycieli języka czeskiego jako obcego. Autor bowiem wybrał temat, który w glottodydaktyce jest jednym z centralnych zagadnień. Przedstawione omówienia są dokładnie udokumentowane przykładami ze wszystkich poziomów nauczania. Bardzo ważne jest, że Autor odwołuje się do tradycji opisu gramatycznego i glottodydaktycznego. Tym samym staje się łatwiejsze transponowanie metody systemowej (gramatycznej) na nie zawsze systemową dydaktykę. Należy również podkreślić, że Hrdlička nie rezygnuje z opisu paradygmatycznego i syntagmatycznego przyimków, uwzględniając jednocześnie prymarne i sekundarne znaczenie analizowanych przez niego części mowy. Ponadto język pracy jest jasny, a wywód zrozumiały, co dla bohemy-cudzoziemca jest również bardzo ważnym argumentem przemawiającym na korzyść omawianej monografii. Wydaje się jednak, że oprócz tych dobrych stron omawianego opracowania, ma ono również pewne niedostatki. Poniżej zatrzymam się jedynie przy niektórych.

Najpierw uwaga generalna. Wprowadzie Hrdlička określił kategorie uczących się języka czeskiego jako obcego (kat. A, B1, C, D, E na s. 11–14), to jednak nie odniósł się do nich w całej książce. Oznacza to, że praca ma niejasny charakter, czy ma to być całościowy opis systemowy (nie glottodydaktyczny), czemu

przeczą dalsze rozdziały i wypowiedzi Autora (por. choćby s. 18 i 127), czy też glottodydaktyczną typologizacją przyimków, i w tym przypadku czuje się pewien niedosyt. Brak tu bowiem wyraźnie określonego adresata, a przytoczone kategorie sprawiają wrażenie upraszczania aspektu gramatycznego i komunikatywnego przyimków.

Wydaje się również, że nie we wszystkich przypadkach Hrdlička przytacza przykłady bezwzględnie niekwestionowalne. Dla celów dydaktycznych przykłady powinny być jednoznacznie przekonujące, potwierdzające wywód Autora. Natomiast niektóre z nich mogą mieć znaczenie zupełnie inne (np. *jet/chodit + do/na + škola: jet na školu, jet do školy, chodit na školu, chodit do školy*, s. 92; por. rozważania na s. 64 i 72: *na + Ak: na univerzitu, do + G: do školy*; inny przykład: *za + G* w znaczeniu określonym przez Autora jako „široce chápaná průvodní okolnost [...] nebo nečasový neprocesuální význam”: *za přisňných bezpečnostních opatření, za všeobecného nezájmu obyvatelstva, za první republiky, za Marie Terzie*, s. 112), co powoduje, że czytelnik musi wrócić do wywodu teoretycznego i ustalić jego odpowiedniość w przykładzie. Czynność ta wcale nie jest łatwa, szczególnie dla bohemy-cudzoziemca (czasami wręcz niemożliwa). Wydaje się jednak, że Hrdlička ten problem zauważa, choć jakby go pomija (por. analizę cytowanego przez Niego przykładu na s. 92: *Náš syn půjde na školu*). Oczywiście, że takich przypadków nie ma wiele.

Druga uwaga natury ogólnej dotyczy dość częstego oderwania przyimków od rekcji czasownikowej czy rzeczownikowej (bezkontekstowa analiza omawianych części mowy i problem walencji w gramatyce), mimo że Autor o niej wspomina w rozdziałach trzecim i czwartym. Wydaje się, że wówczas uniknąłby choćby wspomnianych wyżej problemów z opisem przyimków *na* i *do* (również np. *za: vydělát/vydělávat něco za dnešek/za první republiky*, por. s. 105 i 112 itd.). Z drugiej strony, praca straciłaby cechy metody glottodydaktycznego opisu przyimków i przyjęłaby charakter gramatycznej analizy badanego materiału. Jednak w tym przypadku należałoby wykazać większą dyscyplinę w analizie materiału i prezentacji wyników. Na marginesie, opis całości znaczeniowych nie sprawdził się choćby w opisie użyć przyimków o charakterze idiomatycznym, którym warto by poświęcić więcej miejsca (np. *na Slovensku, na Slovensko, v Polsku, do Polska, na úradě, v úradě, do úradu*, por. rozważania w rozdziale VI i VII).

Warto wspomnieć również o niewyrównanej proporcji między częścią teoretyczną i praktyczną w obrębie poszczególnych rozdziałów, np. rozdziały IV–V mają charakter prawie wyłącznie praktyczny, tymczasem kolejne trzy – odwrotnie, przedstawiają zagadnienie od strony teoretycznej, traktując przywołane przykłady raczej jako „minimalną” egzeplifikację omawianego zjawiska. Sprawia to wrażenie braku panowania Autora nad analizowanym materiałem.

Mimo powyższych niedostatków z satysfakcją należy przyjąć próbę Milana Hrdličky opisu przyimków przy użyciu narzędzi badawczych właściwych glottodydaktyce. Na pewno pozycję tę docenią początkujący nauczyciele lub aspi-

rujący do tego zajęcia. Pomocna będzie ona szczególnie dla uczących się studentów, dla których językiem ojczystym jest język niesłowiański. Przystwojenie przyimków bowiem jest szczególnie trudne. Równocześnie można uważać to opracowanie za głos w dyskusji nad metodami nauczania języka czeskiego jako obcego, skierowany zarówno do dydaktyków (w tym glottodydaktyków), jak i do lingwistów (gramatyków).

Marta Gibas, Opole